మనిషి — పశువు

కొత్తగా నేను బొంబాయిలో వెయ్యి మందికి పైగా కార్మికులు పనిచేసే కార్ఖానాకి పెర్సనల్ ఆఫీసరుగా బదిలీ మీద వెళ్ళినప్పుడు ఒక వ్యక్తి గురించి తొలి రోజుల్లోనే చాలా విన్నాను. నా దిగువనున్న ఆఫీసు సూపరెంటెండెంట్ మొదలు బంట్రోతువరకు చెప్పిన మాటలవల్ల నాథూరామ్ వినాయక్ పాటిల్ పరమ మూర్ఖుడిలా నా మనసులో ప్రతిష్ఠింపబడ్డాడు.

వాడిని 'అచ్చువేసిన అంబోతులా విడిచిపెట్టేశారట. వాడిరాక తెలుసుకొని గేటుదగ్గర గూర్ఖాకూడా పక్కకు జరిగిపోతాడట. నా ముందు ఆఫీసరు, చార్జిషీటు యిస్తే అతని యెదరగానే చింపివేసి 'నీ ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు నీకు దక్కాలని లేదా?' అని ప్రశ్నించాడట. ఆఫీసరు కొడుకుమీద ప్రేమతో మరేం చెయ్యలేకపోయాడట! యిలా యెన్నెన్నో సంఘటనలు చెప్పుకొచ్చారు. చివరకు అందరూ నాకు ఒకే సలహా యిచ్చేవారు - ఆ నిప్పును ముట్టుకోకండి; చెయ్యి కాలిపోతుందని! ఇలాంటి వ్యక్తుల గురించి వినటం, వాళ్ళని మార్చటానికి ప్రయత్నించటం నా పదిహేనేళ్ళ సర్వీసులో కొత్తకాదు. అధికారి అర్చేవాడయ్యే కన్నా తీర్చేవాడైతే నెగ్గుకొస్తాడన్న నమ్మకం నాకుంది.

అవసరం వస్తేగానీ పాటిల్‌ని పిలిపించటం పెట్టుకోలేదు. ఆ వారం రోజుల్లోనే ఒక రోజు నా యెదురుగా అతన్ని పెట్టమన్నాను. కబురందగానే వెటకారంగా నవ్వాడట. ధీమాగా చాలా సేపయ్యాక వచ్చాడు. ఎకాయెకి లోనికి చొచ్చుకుంటూ "రామ్ రామ్ సాయబా" అంటూ నిల్చున్నాడు. ఆరడుగుల మనిషి, మూతి నిండుగా నున్న నల్లని బొద్దు మీసాలు మాటలకు హుందా నిచ్చాయ్. పుష్టిగా పెరిగిన మొక్కకు ఉప్పునీరు తగిలినట్టు అతని బలిష్ఠమైన శరీరానికి తాగుడు సోకి కొంత వంచేసింది. ఏదు పంది విదల్చిన వెంట్రుకల్లాంటి జుత్తు లోంచి నూని కారుతోంది. నోరు తంబాకుతో పొంగి తిరగలిలా కదుల్తోంది. బాకులాంటి ముక్కుకు రెండువేపులా చురచురా చూస్తూ త్రిప్పుతున్న కళ్లు. సాయంత్రపు ఎండను కప్పబోతున్న నల్లటి మేఘంలాంటి కళేబరంవేపు కళ్ళప్పగించి చూస్తున్నాను.

"ఏం? నా ముఖంలో సినీమా చూస్తున్నావా సాయబా?" ఈ ప్రశ్న నాలో చైతన్యాన్ని తెప్పించి చిన్న నవ్వుతో "నువ్వు చాలా అందమైనవాడివి" అన్నాను. వాడు బిగ్గరగా నవ్వుతూ "యింతమంది ఆఫీసర్లు వచ్చారు. నువ్వొక్కడివే నిజం పలికా"వన్నాడు.

"నీలాంటి వెడల్పాటి వక్షం, తీక్షణమైన కళ్ళూ యిదివరకు నేనెక్కడా చూడలేదు. నేనే ఆడదాన్నయ్యుంటే...."

"అరే! దొండిబా"— అంటూ ఫ్యాన్‌వైపు తిరిగి "ఇంత సరదాగా మాటాడే సాయబా యెక్కడా చూడలేదు" అన్నాడు.

"పాటిల్ - నేను యీ వూరొచ్చి పదిహేను రోజులైంది. నిన్ను చూడటం యిదే తొలిసారి. నివ్వెంతో చెడ్డవాడివని విన్నాను. నిన్ను కల్సుకున్నాక నీ అంత మంచివాడులేడేమో అనిపిస్తోంది."

ఒకసారి మీసాలు నిదుముకున్నాడు. నేను వాడి కళ్ళవేపు నిదానంగా చూస్తూ "యింతకీ నీకెందుకు పిలిపించానంటే-" అన్నాను.

"చార్జిషీటు యివ్వటానికా?"

"కాదు. ముందు ప్రేమ అన్న మందుతో రోగిని కుదర్చటానికి ప్రయత్నిస్తాను. మందుకు కుదరని జబ్బుకు ఆపరేషన్ గతి. నీలాంటివాడికి మందిచ్చినా ఆపరేషను చేసినా బాగుచెయ్యాలనేకదా?"

"నాకు జబ్బన్నవాళ్ళకే జబ్బు సాయబా."

"నీ రికార్డు చూశాను. నెలకు వారం రోజులైనా పనిలోకిరావు. ఆ వారం రోజులైనా వచ్చి మళ్ళీ వెళ్ళిపోతుంటావట. మనిషికి ఒక న్యాయం కాదు. అందరికీ ఒకటే వుండాలి."

పాటిల్ ఈ లోకంలో ఏం జరుగుతుందో చూడకుండా కళ్ళు మూసి మాట్లాడుతున్నావా అని అన్నట్టుగా వెటకారంగా "అలాగా" అంటూ దీర్ఘం తీశాడు.

"ఇంత తక్కువ జీతంతో యెలా బతుకుతున్నావ్?"

"ఆ వచ్చేది నాకు చాలు.''

''భార్యా పిల్లలగతి చూడు.''

''నాకు పెళ్ళం ఒక ర్తేవుంది. దానికేమీ లోటులేదు.''

''నేను సేవ చెయ్యటానికి వచ్చాను గానీ, సవారీ చెయ్యటానికి రాలేదు. మీ అందరిబాగు నా బాగు.''

''అలాగా - ఏదీ సాయబా - ఒక్క అయిదు రూపాయలు పడేయ్.''

తీసి అయిదు రూపాయలిచ్చాను.

''అరే దొండిబా! యీ సాయబా ఎంత అంటాడో అంతే చేస్తాడు'' అని నా వేపు తిరిగి సలాం చేస్తూ తుర్రున పారిపోయాడు.

సాయంత్రం గేటుబైటకు వెళ్ళే సరికి బస్సుస్టాప్ దగ్గర తాగిపడివున్న పాటిల్‌ని చూశాను. నన్ను చూడగానే తూలుతూ లేచి యింతవరకు వచ్చిన ఆఫీసర్లను తిట్టూ అందరి యెదుట డాన్సు చేస్తూ నన్ను పొగిడి చెపుతున్నాడు. నేనిచ్చిన అయిదు రూపాయలు ఇలా వినియోగపడినందుకు బాధా, నేనంటే వాడిలో సదాభిప్రాయం కలిగినందుకు సంతోషంతో అలా క్యూలో నిల్చున్నాను. నాతోపాటు బస్సెక్కాడు. కండక్టరుకు టికెట్టుకోసం నా వేపు చూపించాడు. బస్సు కదులుతుంటే మరాఠీలో కమ్మని రాగాలు తీస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ లయ తప్పుతున్నా, విన సొంపుగా వున్నాయ్.

ఆ మరుసటిరోజు నేను ఆఫీసుకి వెళ్ళేసరికి వరండాలో నిల్చున్నాడు. నన్ను చూడగానే "రాంరాం సాయబా," అన్నాడు. నేను వినిపించుకోనట్లే కోపంగా లోనికి వెళ్ళిపోతుంటే నావెంట పడ్డాడు. వాడు మాటాడటానికి అవకాశ ఇవ్వకుండా చప్పున పర్సు నుంచి పదిరూపాయల కాగితం తీసి అందించాను. పుచ్చుకోకుండా "దేనికి సాయబా?" అన్నాడు

"నిన్న యేం చేసావో దానికే."

"నా పెళ్ళం యీయననినాడు నీ దగ్గరకే వస్తాను."

డబ్బు పుచ్చుకోకుండా, అసలు ఎందుకు వచ్చాడో చెప్పకోకుండా వెళ్ళిపోయాడు. వారం రోజుల వరకు పాటిల్ నా కంట పడలేదు. కానీ ప్రతిరోజూ ఏదో ఒక సమయాన ఇంట్లో వాడి విషయమై ఆలోచిస్తున్నాను వాడి భార్య సంగతి, ఎన్నెన్నో కథలల్లుకున్నాను. కాస్త కలిగిన ఇంటి బిడ్డేమో? లేక

ఎక్కడైనా పని చేస్తుందేమో? ఏదయినా వ్యాపారం చెయ్యకూడదూ? బహుశః దొంగసారా బొంబాయి శివార్లనించి సిటీ మధ్యకు చేర్చే ఆడవాళ్ళ ముఠాలో చేరిందిమో? ఏదో ఒక రాబడి లేకపోతే భర్తకు తాగడానికెలా యివ్వగలుగుతుంది? ఏదో స్వలాభం లేకుండా అతనికి లంచం ఎలా ఇస్తుంది? పిల్లాజెల్లా లేని ఆమె రూపు. యౌవ్వనపు బిగువు. సహజంగా మరాఠి ఆడవాళ్ళల్లో వుండే అవయవాల సొంపు, పెంపు - రకరకాల రూపాలతో ఒకే మనిషిని వివిధ కోణాల నించి చిత్రించుకుంటున్నాను.

ఊహాలో చిత్రించుకున్న చిత్రాలు నిజంకుంచెతో చెరపటం నాకిష్టంలేదు. అందుకోసమే, నేనామెగురించి అడిగి తెలుసుకోలేదు. ఆ మరుసటివారం టైంకీపరుని పిల్చాను. మధ్యను ఆదివారం తప్పించి వరుసగా పదిరోజులు ఉద్యోగానికి పాటిల్ వచ్చినట్లు మస్తరునుంచి తెలుసుకొని ఆశ్చర్యపోతుంటే టైమ్ కీపరు కార్నిక్ అన్నాడు- "మీరంటే గౌరవిస్తున్నాడు. ఆ 'సాయిబా చెప్పిన మాటల్లో ఒకటైనా వినకపోతే నాకు న్యాయం కాదని అన్నాడు."

"అందుకేనా నాగా లేకుండా వచ్చాడు?"

"వాడు పనిలోనికి రాకపోయినా ఫరవాలేదు."

"ఏం?"

"వాడి భార్య గడిస్తోందిగా?"

"ఎలా?" చప్పున అనుకోకుండా అడిగాను.

"వాడి యింటిదగ్గరే నా యిల్లు. ఆమె రెండో భార్య. ఎర్రగా బుర్రగా బింకంగా వుంటుంది వీడామెకు తిండే సరిగ్గా పెట్టేవాడు కాదు. ఆకలంటే తాగించేవాడు. ఎక్కడైనా పని చేస్తానంటే ఒప్పుకునేవాడుకాదు. ముందుకు వెళ్తే నుయ్యి, వెనకకు వస్తే గొయ్యి. కన్నవారింటికిపోతే ఖూనీ చేస్తాడని భయం. వీడి కబంధ హస్తాలనించి పోట్లాడి తప్పించుకోలేదు. దానికీ కడుపుంది. అది నింపాలా? అందం, ఒళ్ళు బిగువూ వుంది. అది మగాడు అనుభవించాలనే కోరిక వుంటుందా? ఆమె ఎలాగో ఒకలా బ్రతకాలి. అందుకోసం అమ్ముకుంటోంది."

"దేనిని?"

"ఒళ్ళంతా!"

"హాఁ!" ఏదో ఘోరం జరిగిపోయినట్లు దీర్ఘం తీశాను.

"వీడి దృష్టిలోనికి అసలు సంగతి రాకండా వుండటానికే వీడికి లంచం యిస్తోంది. వీడు అసలే పశువు. యిప్పుడు తప్పతాగిన దున్నపోతయిపోయాడు."

నా మదిలోని చిత్రం చిందరవందరైపోయింది. దానిని మళ్ళీ ఒక రూపులోనికి తేవాలంటే యెంతో శ్రమ పడాలి. నా శ్రమ పాటిల్‌ని బాగుపరిస్తే

ఫలిస్తుంది. వీడు స్వతహాగా మంచివాడని తోచింది. ఏదో చెడు సహవాసమో, భరించలేని బాధో తన న్నిలా ముళ్ళబాటలోనికి నడిపించి వుంటుంది. వీడు యెలానూ వుద్యోగంపై శ్రద్ధ చూపిస్తున్నాడు వున్న మిగతా దురభ్యాసాల్లో ముఖ్యమైన తాగుడునుంచి వీడు బైట పడేటట్లు చూడాలి. వీడిని సరియైన మనిషిని చేస్తే ఆమెను ఆదరిస్తాడు. ఆ ఆదరణతో ఆమె మళ్ళీ గృహిణిగా మసలుతుంది. నా శక్తిని పరీక్షించేవాడుగా పాటిల్ నాలో యెల్లవేళలందు వుండసాగాడు. వాడిని, నా స్వంత అవయవాల్లో యే వొక్కదానికి దెబ్బ తగిలితే నేనెంత జాగ్రత్త తీసుకుంటానో, వాడి విషయంలో అంత జాగ్రత్త తీసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను.

నెలలో మూడో వారంలో మళ్ళీ డ్యూటీకి సరిగ్గా రాలేదు. వాడ్ని పిలిపిద్దామనుకుంటుంటే వాడే యెదురయ్యాడు."మళ్ళీ యేమైంది, డ్యూటీకి సరిగ్గా రావటం లేదేం?"

"సాయబా! పేకాట్లో మూడు రోజుల్లో వచ్చింది నిన్నంతా పోయింది. చేతొక్కకానీ లేదు. డబ్బు అప్పుకావాలి."

"ఎంత?"

"పది చాలు."

కొద్దిగా సంశయిస్తూనే యిచ్చాను.

ఆవేళ సాయంత్రం బస్సు స్టాపు దగ్గర కాలవలో తప్పతాగి తెలివి లేకుండా పడివున్నాడు. బట్టలంతా మురికితో నిండిపోయి వున్నాయి. దగ్గరకు వెళ్ళి రెండు చరిచాను. నిషామీదే "యెవడ్రా?" అని గొణిగాడు.

"సాయిబా" అన్నాను.

"సాయబా!" అంటూ ఒకసారి తేరి చూశాడు. సాష్టాంగపడిపోయి, అదే పనిగా యేడవటం మొదలు పెట్టాడు. అలా యేడుస్తూనే "సాయబా! మరి తాగనంటే తాగను. తాగితే నన్ను డిస్‌మిస్ చేసేయి" అన్నాడు.

ఆ మరుసటి ఆదివారం వుదయం వరండాలో ఓ పుస్తకం పట్టుకొని ఒక్కడినే వాలుకుర్చీమీద కూర్చున్నాను. నా దృష్టి పుస్తకంమీద లేదు. యెదురుగానున్న గార్డెన్ ఫెన్సింగ్‌మీద ఒక ఆకుపచ్చని పిట్టతోకఆడిస్తూ అరుస్తోంది. ఆ దగ్గరకే ఒక కారునల్లని పిట్ట చేరగానే పచ్చపిట్ట దూరంగా కదలిపోతోంది. నా మంచి ఆలోచనలు పాటిల్‌ను చూడగానే యెగిరిపోయినాయ్. వాడు నా యింటికి రావటం నాకు నచ్చలేదు. తాగుడు మైకంలో వున్నప్పుడు నేను యింట్లో లేని సమయంలో వున్నాననుకొని నా యింటివేపు నడిచే కార్మికుల నెందరినో యిదివరకు చూశాను. మళ్ళీ డబ్బుకోసమే వచ్చివుంటాడు. డబ్బ

యిచ్చి మరింత పాడుచేసిన వాణ్ణవుతాను. ఇవ్వకూడదనే నిర్ధారణ, వీడికి నీతులు గరపాలనే కోరిక ఒక్కసారి కలిగాయ్.

"రామ్‌రామ్ సాయబా!" అంటూ స్తంభానికి చేరబడి వరండామీద నా యెదరగా కూర్చున్నాడు వాడి ముఖ భంగిమలబట్టి అప్పుడే కొద్దిగా తాగినట్లుంది. వాసనకూడా వేస్తోంది. వాడు మాటాడే అవకాశం యివ్వకుండానే హిందీలో మొదలుపెట్టాను - "చూడు పాటిల్! నీ సంగతి నాకేం నచ్చలేదు. మా తెలుగులో ఒక సామెతుంది. 'కాకై కలకాలం బతికే బదులు, హంసై ఆరు నెలలు బతకడం మంచి' దంటారు. నీకేం తక్కువ చెప్పు? అందమైన పెళ్ళాం, మంచి వుద్యోగం, పుష్టిఐన ఒళ్ళు- యివన్నీ నీ చెడుగుణాలతో పాడుచేసుకుంటున్నావ్. ఈ లోకంలో న్యాయంగా నీతిగాపోయే వాడికున్న గౌరవం, తృప్తి యింకెవరికుంటుంది? నీతిగా బతుకు, లోకం నిన్ను హర్షిస్తుంది."

పాటిల్ అంతవరకు మౌనంగా విని దీర్ఘంగా "నీతి" అని నవ్వి, "ఎక్కడుంది సాయబా?" అన్నాడు.

నీతి వుండబట్టే లోకంలో మంచి జరుగుతోంది."

"నీతి నీతని అంత సెప్పినారు. నాతో. ఈ మహాపట్నంలోనికి రండి సూపిస్తాను. ఎనిమిది అంతస్తుల మేడమీద బతికిన సూరాజులు. పక్కనేవున్న గుడిసెల్లో వస్తున్న వాళ్ళేపే సూడరు. ఏ షాపులో కెళ్ళినా దగాయే. ఆ చర్చి గేటు - స్టేషనుదగ్గర నూరురూపాయల కాగితం పట్టుకొని నిల్చోంది. ఒళ్ళంతా సూపించి మరీ సక్కనిసుక్క నిన్ను లాక్కునిపోతుంది. నీతిని కాపాడతామన్న పోలీసోళ్ళు, గౌర్నమెంటోళ్ళు, కచేరీలు - వీటిలో ఎక్కడ నీతుంది సెప్పండి. లోకాన ఇంతమంది మలమల మాడిపోతుంటే యీ పేషన్లేంటి-యీ విందుభోజనాలేంటి - యీ యేపారం అంతా ఏంటి? సెట్టుందంటే ఆ కాలానికి పళ్ళు రాలుస్తాది. కోడుందంటే ఆ టైముకి గుడ్డు పెట్టాది. కుక్కుందంటే దాని విశ్వాసం దానికుంది. పశువున్నదంటే దానిపని అది సేస్తాది. మరి మనిషో? ఈ కడుపేరట ఎన్ని ఘోరాలు జరుగుతున్నాయి సాయబా? అది నింపుకోడానికి ఒక పట్టెడు పచ్చగడ్డి సాలదా? ఈ లోకాన్న నీతిలేని జంతువు మనిషే. ప్రజల్లో నీ తెక్కడ వున్నది? నీతి పుస్తకాల్లోనే రాసుంది సాయిబా!"

ఇంత దీర్ఘమైన వుపన్యాసం విన్నాక "ఎంచబోతే మంచమంతా కంతలే అన్న సామెత వుంది" అన్నాను. మరుక్షణంలో "ఒకరు నీతిగా వుంటేనే ఎదుటివాళ్ళ అవినీతిని ఎంచడాని హక్కు కలుగుతుం" దన్నాను.

పాటిల్ అర్థం చేసుకున్నట్లుంది. నవ్వి "తాగుడు మానుమంటావ్ అంతేనా?"

"అవును."

"తాగటంవల్ల నా బాధలు మర్చిపోతాను. నే నొక పశువునైపోతాను. సంతోషంతో తుళ్ళిపోతాను. నాకున్న ఒక్క సుఖాన్ని సంపకండి సాయబా!" దీనంగా అన్నాడు.

"తాగి పశువునై పోతానంటావు! పశువుకు సుఖం తెలీదు సుఖదుఃఖాలు తెలుసుకున్న జంతువు మని షొక్కడే. నీ మెదడు ఇన్నాళ్ళు పడుకుంది. ఇప్పుడు మేల్కొలుపు. పశుత్వం వదిలి మానవత్వాన్ని పొందు. సుఖదుఃఖాలు అనుభవించి సంసారంలో తరించు. పశువునించి మనిషివి కాడానికి యీ తాగుడు మాను."

శూన్య దృష్టులతో నావేపు చూశాడు. కానీ తాగుడు మానుతానని హామీ యివ్వలేదు. లేచిపోతూ పదిరూపాయల కాగితం అందిచ్చాడు. ఓ క్షణం నన్ను నేను మరచిపోయాను తరవాత "ఉంచుకో...." అన్నాను.

"ఒద్దు సాయబా.... అప్పు తీర్చకపోతే నీ కడుపులో పుట్టగలను. నాలాంటి సెడ్డోడితో యిప్పటికే ఏగలేకపోతున్నావ్" అంటూ టేబిల్ మీద పెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ నోటు ఒక యౌవ్వని ఒళ్ళు అమ్ముకోగా వచ్చిందన్న తలపు నాలో రాగానే ఖర్చు పెట్టకండా ఒక దగ్గర దాచాను.

తరవాత రెండు నెలలలోనూ పనిలో హాజరు తృప్తిగానే వుంది. మూడు సార్లు ఓవర్ టైమ్ కూడా చేశాడు. ఒకసారి పనిలోకి త్రాగివచ్చాడని రిపోర్టు రాగానే "యీసారి యిలా చేస్తే రూలు ప్రకారం పోలీసులకు అప్పచెప్పవలసి వస్తుంది" అన్నాను.

"నీకు యిష్టం వచ్చినట్టు చెయ్యి సాయబా!" అన్నాడు.

తరవాత మూడు నాలుగుసార్లు గేటు బయట తాగి పడివుండటం చూశాను. తాగుడు యెలా మాన్పించటమో నాకు తోచలేదు. ఎన్ని చెప్పినా నవ్వేసేవాడు.

ఒకనాడు ఆఫీసులో వుంటుండగా చెంబూరు పోలీసు స్టేషనునుంచి ఫోను కాల్ వచ్చింది. ఇన్స్పెక్టర్ జాదవ్ వాడిమీద కనికరం చూపించి అతని కోర్కెను నాకు తెలియపర్చాడు.

"తాగినందుకేనా లాకప్ చేశారు?"

"కాదు."

'మరి దేనికి?"

"ఇద్దరిని సొమ్మసిల పోయినట్లు చావబాదేశాడు."

"ఎందుకూ?"

"ఏమీ చెప్పడు. ఈలోకంలో దగ్గరవాళ్ళు మీరు తప్ప యింకెవరూ లేరట. బెయిల్‌కోసం మిమ్మల్ని వెంటనే రమ్మంటున్నాడు."

"హాఁ" అని జవాబు చెప్పి ఫోను పడేశానేగానీ చాల యిరకాటంలో పడి పోయాను. అతనివెంట తిరిగి వాడి ఉదారత్వం వలన ఉపకారం పొందినవాళ్లు అంతా ఏమయ్యారు? అధికారినైన నేను వాడిని, నా బాధ్యత మీద బెయిల్ మీద విడుదల చేయిస్తే, వాడు యెక్కడికో పరారైతే? విడుదల అయ్యాక బోనునించి విడిచిపెట్టిన సింహంలా ఉరికి ఇంకెవరి రక్తమో తాగితే? నేను యీ బాధ్యత తీసుకుని పెద్ద 'రిస్క్' తీసుకుంటున్నాను. ఎవరిమాటా వినని మూర్ఖుడు ఎందరినో యెదిరించి 'బలవంతుడ నాకే'మన్న పాటిల్, నా యెదరగా 'మేక యెదర తల వంచిన సింహములా' మెసలుతుంటే పోలీసుస్టేషనుకు వెళ్ళకండా వుండలేకపోయాను. ఈ అవకాశాన్ని యింకోలా వినియోగించుకోవాలన్న నా తహతహ కూడా నన్ను యీ బాధ్యతను తీసుకోనిచ్చింది.

పాటిల్‌ని కలుసుకొని "ఎందుకు వాళ్ళని చావబాదావ్?" అన్నాను.

"ఆ యిద్దరు యెదవలు నా పెళ్ళం మీద నిగా వుంచారు. దాని సంగతి మీతో సెప్పలేదు సాయిబా! అగ్గిలాంటిదామె. నా సుకంకోసం కన్నోరింటి నించి తెచ్చుకున్నదంతా తాగడానికి పెట్టేది. దాని పనిపాట్లు అది సేసుకుంటుంటే విజిల్ కొట్టి యికారం సూపిస్తే, ఇంట్లో వుండి ఊరుకుంటానా? వాళ్ళ చెమ్డాలూడదీశాను. దెబ్బతో మూర్ఛపోయినారు. మరెప్పుడూ సంసార్ల యింటి మీద పడరు."

"కొట్టేటప్పుడు తాగిలేవన్నమాట?"

"బాగా యెముకల్లోనికి యెక్కిపోయిన అలవాటు ఒక్కసారి పోతాదా సాయిబా? నివ్వైనా నా మంచికోసమే సెప్తున్నావ్ కదా! నేను పాడైనా బాగైనా నీకేం వస్తాది? నా తల్లివా తండ్రివా? నా దగ్గిరవాడివా? అయినా భరిస్తున్నావ్. అందుకే ఆపదలో నివ్వొక్కడవే అయినవాడివయ్యావ్."

"నే నొక బాధ్యతగల పనిలో వున్నాను. బెయిల్ వుండాలంటే యెంత బాధ్యత తీసుకోవాలో ఆలోచించావా?"

"ఎవరినైతే నమ్మానో, వాళ్ళంతా కష్టానికి ఆదుకోలేదు. నీవు తప్పించి నా బాగు కోరేవారు ఇంకెవరూ లేరు."

"అయితే, నే చెప్పినట్లు వింటావా?"

'చెప్పండి' అన్నట్లు నావేపు తేరిజూచాడు.

"నీవు యీవేళ నించి తాగుడు మానేస్తానని హామీ యియ్యి" అని చెయ్యి చాచాను. నా కుడిచేతిని వాడి రెండు చేతులతో అదే పనిగా మెల్లగా నొక్కుతూ. కళ్ళల్లో కారే నీటిని ఆపుకోకుండానే నా చేతిలో చేయివేసి "మరి తాగను" అన్నాడు.

నా కళ్ళల్లోనూ నీరు పేరుకున్నాయ్. ఈ సింహానికి కోరలు తీసివేయ గలిగాననే గర్వమేదో నాలో చొచ్చుకుంది. బెయిల్‌మీద విడిపించాను. నాకు ఇంకో బాధ్యత కూడా వచ్చిపడింది. అతని భార్య పడుపువృత్తిలో వుందని అతనికి అనుమానం కలగకుండా చూడాలి. దానికి ఈ కేసు కోర్టువరకూ వెళ్ళ కుండా చూడాలి. లేదా - కోర్టులో యీ ప్రస్తావన రాకుండా చూడాలి. అందుకే పాటిల్‌తో అన్నాను.

"నీ భార్య విషయం యెత్తావంటే అనవసరంగా ఆమెను కోర్టులోనికి లాగుతారు. అంచేత వాళ్ళు చీకటివల్ల దొంగల్లా కనిపించారను. అనుమానం మీద ప్రశ్న వేస్తే జవాబు రాకపోగానే, వాళ్ళను పట్టుకోడానికి వెళ్తే వాళ్ళు కొట్టారు - అందుకే నీవూ చెయ్యి చేసుకున్నట్లు చెప్పు," అన్నాను.

ఈ గొడవలు రెండు నెలలు నడిచాయ్. నేనే వాడి విషయంలో లాయ రును పెట్టాను. అయినా అతని భార్య ప్రస్తావన వచ్చింది. కోర్టుకు సాక్షిగా వెళ్ళవలసి వచ్చింది అదృష్టవశాత్తు భార్యమీద అనుమానపడే సంఘటన యేదీ జరగలేదు. ఈ రెండు నెలల్లోనూ పాటిల్ సన్నిహితంగా మెసలడం జరిగింది. అతని భార్య నా దగ్గర సిగ్గుపడేది. ఎదరగా మాటాడేది కాదు. ఆమెను చూస్తుంటే నాకు కోపం బదులు జాలివేసేది. ఒక మాణిక్యాన్ని బొగ్గు ల్లోకి విసరినట్లు, వెన్నలాంటి హృదయంలో క్రూరత్వం అనే విషం కలిపినట్లు, పవిత్రమైన గట్టి బంధం జారుముడిగా మార్చినట్లు - యిలా ఎన్నెన్నో ఆలోచ నలు నాలో కలిగేవి వా రిద్దరి పట్ల.

పందిని నంది చేసే చాకచక్యం గల ప్లీడరు వలన - పాటిల్ అంటే భయపడి అతనిమీద గాని, అతని భార్యమీదగాని సరియైన సాక్ష్యం చెప్పక పోవటంవల్ల - పాటిల్ శిక్ష లేకుండా తప్పించుకపోయాడు. ఆశ వదలుకున్న నేను యీ వార్త విని ఆనందించాను. పాటిల్ యిప్పుడు చాలవరకు మారి పోయాడు. కొత్త జీవితంలో కాలు పెట్టాడు. క్రితం సంవత్సరం పాటిల్‌కి యీనాటి పాటిల్‌కి ఆకారంలో తప్పించి యింకేం పోలిక లేదు. వీడు పనిలోనికి నాగా లేకుండా వస్తున్నాడు. తాగటం లేదు. అచ్చువేసిన ఆంబోతు కాదు. రౌడీ మూకలకు అంత దూరంలో వుంటున్నాడు. చెప్పినమాట మన్నిస్తున్నాడు. సుఖ దుఃఖాలను అర్థం చేసుకొని అనుభవించే సంసారి; నీతిని పాలించే మనిషి.

ఒక దుర్మార్గుడ్ని సన్మార్గునిగా చేశానన్న తృప్తి నాలో నెలరోజులవరకు చావలేదు. ఎవరూ సాధించని ఘనకార్యం నేను సాధించానని నలుగురు చెప్పుకోగా విన్న గర్వం రెండు నెలలైనా నన్ను యింకా విడచిపెట్టలేదు. పాటిల్ జీవిత ఘట్టాలు, అతని భార్య ముసుగు చాటునించి క్రీగంటగా కృతజ్ఞతతో చూసిన చూపులు యింకా అప్పుడప్పుడూ నా మనసులో కదులుతున్నాయ్.

ఒకనాటి రాత్రి - అర్ధరాత్రి నా యింటి అంగటి తలుపు దడదడ శబ్దం చేసింది. వులిక్కిపడి లేచి - "ఎవరు?" అని అరచాను.

"నేను - సాయబా!" అన్నాడు.

ఇంత రాత్రిమీద యెందు కొచ్చాడోనని తలుపు తీసి వరండాలో దీపం వెలిగించాను. అలసటతో నిట్టూర్పులు తీస్తూ, కమీజంతా రక్తం మరకలతో నిల్చున్న పాటిల్‌ని చూసి, "ఏం చేశావ్?" అన్నాను.

వాడు రక్తంతో నిండిన బాకు కమీజు నించి తీసి నా వేపు చూపిస్తూ— "నేను పశువుగా వుండేవాడ్ని. నీ దయతో మనిషయ్యాను, నా జీతం, నా ప్రేమ నా బ్రతుకంతా దానికివ్వటం మొదలు పెట్టినా అది పరాయివాళ్ళతో పోవటం మానలేదు మనిషి నయ్యాను - అందుకే అవినీతికి నెట్టుకున్నాను. దానిని పొడిసేశాను సాయబా - పొడిచేశాను!" అంటూ నా కాళ్ళమీద పడిపోయాడు.

(1966)